

RURALIA: A KÖZÉPKORI ÉS KORA ÚJKORI FALUSIAS TELEPÜLÉSEK ÉS A VIDÉK RÉGÉSZETI KUTATÁSÁNAK EURÓPAI SZERVEZETE

ZATYKÓ CSILLA¹ – TAKÁCS MIKLÓS²

Magyar Régészet 14. évf. (2025) 4. szám, pp. 35–39.

Az 1992-ben Yorkban megrendezett első Medieval Europe Congress – amely a később, az European Association of Archaeologists (EAA) keretében működő Medieval Europe Research Congress (MERC) elődjének tekinthető – az európai középkori régészettel foglalkozó kutatók számára kivételes lehetőséget biztosított tudományos eszmecserére és eredményeik bemutatására. Fokozott érdeklődés mutatkozott a falusi településekkel kapcsolatos előadások iránt is, és ezek az ülések indították el azt a szakmai diskurzust, amelyben először fogalmazódott meg a középkori vidéki régészet és a falusias települések kutatásait átfogó, a szélesebb szakmai fórumot teremtő szervezet létrehozásának szükségessége. Két évvel később, Luxemburgban André Bazzana, Alan Aberg, Terry Barry, Jean-Marie Pesez, Jean-Michel Poisson és Haio Zimmermann megtervezték a Ruralia első konferenciáját, amelyet 1995-ben Prágában meg is tartottak. A fentiek mellett a konferencia szervezésében Sabine Felgenhauer-Schmiedt, Heiko Steuer, Pálóczi Horváth András és Zdeněk Smetánka is részt vettek, akiket így szintén a Ruralia alapítóiként tartunk számon.

A kezdeményezés nem volt előzmény nélküli, mert már 1957 óta létezett a *Permanent European Conference and the Study of the Rural Landscape* rendszeres konferenciáival és köteteivel, amelyek programjában a településföldrajz, történettudomány és néprajz mellett a régészet is jelen volt különböző korszakokat érintve. Az európai nemzetközi régészeti testületek és konferencia-sorozatok, mint az EAA vagy a kifejezetten a középkori régészet különböző területeit felölelő MERC mellett a Ruralia létrehozásában a legközelebbi előképnek a nyugat-európai várak régészeti kutatását összefogó szervezet, az 1962 óta működő *Château Gaillard* tekinthető. A várkutatókhoz hasonlóan a *The International Association for the Archaeology of Medieval Villages and the Rural Milieu* néven szerveződő új, vidéki településekkel foglalkozó társaságban is az elnök irányítása alatt álló nemzeti képviselők működtek, akik a kétévente megrendezett konferenciákra – előre meghatározott nemzeti kvóták alapján – hívták országuk küldötteit (1. kép). Az elmúlt harminc évben azonban a Ruralia alapszabállyal, irányító testülettel rendelkező, Hollandiában bejegyzett egyesületté vált (*Ruralia – European Association for Medieval and Post-Medieval Rural Archaeology*), ahol a jelenlegi elnök, Catarina Tente (Portugália) munkáját egy alelnök, két titkár és két pénztárnok segíti. A nemzeti képviselők továbbra is fontos szerepet töltenek be, ők alkotják a *General Board* testületét, tartják a kapcsolatot a különböző országok régészeivel, közreműködnek a konferenciákkal kapcsolatos információk terjesztésében és a konferenciakötetek lektorálási munkáiban. Az európai nemzeteket képviselő tagok száma az évek során fokozatosan növekedett; mára több mint húsz ország kutatói csatlakoznak a szervezethez (2. kép).

1. kép. A Ruralia alapító nemzedéke 2002-ben a csehországi Východnában (fotó: Pálóczi Horváth A.)

¹ ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja, Régészeti Kutatóintézet. E-mail: zatyko.csilla@htk.elte.hu

² Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar, Régészettudományi Intézet / ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja, Régészeti Kutatóintézet. E-mail: takacs.miklos@htk.elte.hu

2. kép. A General Board a 2025-ös klodzko (Lengyelország) konferencián

A magyar középkoros régészek a kezdetektől aktívan vettek részt a Ruralia munkájában: Pálóczi Horváth András már az 1995-ös prágai konferencián képviselte a hazai falurégészetet, és 2011-ig nemzeti képviselőként is hozzájárult a szervezet életéhez. Ezt követően a nemzeti képviselő feladatait Takács Miklós, majd Zatykó Csilla látta el, 2025-től Rácz Tibor tölti be ezt a szerepet. Takács Miklós 2005 és 2019 között a szervezet titkáráként is működött; őt Zatykó Csilla követte ezen a poszton, aki 2025-től már alelnökként vesz részt a közösség munkájában.³

A Ruralia Egyesület tevékenységének központjában a kétévenként, változó tematikával megrendezett konferenciák állnak. E rendezvények elsődleges célja a szakmai információcsere erősítése, a komparatív kutatások elősegítése, valamint a régészeti eredmények hozzáférhetővé tétele több tudományág számára. A konferenciák tematikai és kronológiai keretei a késő antikvitás/kora középkor kezdetétől a késő középkor, kora újkor időszakáig terjednek. A kezdetben dominánsan francia, brit és német részvétel idővel fokozatosan kiegyenlítődött, így ma már a sokszínű közönség egész Európát reprezentálja. A kezdeti nemzeti kvóták és a meghívásos részvétel korlátozott rendszere helyett 2011 óta nyilvános konferenciafelhívás teszi lehetővé az előadók jelentkezését. Bár az előadások eredetileg három nyelven – angolul, németül és franciául – zajlottak, mára az angol nyelv vált a hivatalos kommunikáció nyelvéné. E változtatások, továbbá egy ösztöndíjprogram bevezetése révén az egyesület ösztönözni kívánja a fiatalabb generáció konferenciákon való aktív részvételét, valamint biztosítani szeretné a Ruralia közösség folyamatos megújulását (3. kép).

A különböző európai vidéki helyszíneken tartott egyhetes összejövetel egyik meghatározó jellemzője – egyben a Ruralia közösségi filozófiájának fontos eleme –, hogy a részt vevő kutatók a konferencia ideje alatt nem csak a szakmai eszmecserék, de a közös étkezések és terepi kirándulások alkalmával is erős szakmai kapcsolatrendszert szőnek, amely sok esetben barátsággá is formálja a kollegiális viszonyokat. A konferenciákon jellemzően 50–60 fő vesz részt számos európai országból, és az összejövetel tematikája is igen változatos. A tizenhat Ruralia konferencia témái között megtalálható az épületek és várak kutatása, a vízgazdálkodás, az időszakos települések és marginális területek régészete, a településrégészet aktuális

³ Visszatérő magyar résztvevők a Ruralia konferenciákon: Béres Mária, Ferenczi László, Kovács Bianka Gina, Lukács Nikolett, Pálóczi Horváth András, Rácz Tibor, Sabján Tibor, Sárosi Edit, Takács Miklós, Tari Edit, Vargha Mária, Zatykó Csilla.

3. kép. A fredrikstadti (Norvégia) Ruralia XVI konferencia résztvevői 2023-ban

kérdései, agrártörténet, háztartásrégészet vagy éppen az ételfogyasztáshoz kapcsolódó problémafelvetések, továbbá a vidéki piacok és vásárok, valamint a város és vidék kapcsolatának kérdései és az erre vonatkozó kutatások eredményei a különböző európai régiókban:

2025, RURALIA XVI, **Kłodzko** (Lengyelország) – Countryside and towns. Rural settlements in the context of urban hinterlands in the Medieval and Modern Periods

2023, RURALIA XV, **Fredrikstad** (Norvégia) – Farmers' trade and markets. Social and economic interaction in the medieval and early modern European countryside

2021, RURALIA XIV, **Viseu** (Portugália) – Household goods in the European Medieval and Early Modern countryside

2019, RURALIA XIII, **Stirling** (Skócia) – Seasonal settlement in the Medieval and Early Modern countryside

2017, RURALIA XII, **Kilkenny** (Írország) – Transitions and transformation in the Medieval and Early Modern countryside / Wandel und Transformation im mittelalterlichen und frühneuzeitlichen ländlichen Raum / Transitions et Transformations des Campagnes Médiévales et Modernes

2015, RURALIA XI, **Clervaux** (Luxemburg) – Religion, cults and rituals in the Medieval rural environment / Religion, Kult und Rituale in der mittelalterlichen bäuerlichen Umgebung / Religion, cultes et rituels en milieu rural médiéval

2013, RURALIA X, **Smolenice Castle** (Szlovákia) – Agrarian technology in the Medieval landscape / Agrartechnologien / Technologies agraires

2011, RURALIA IX, **Götzis** (Vorarlberg, Ausztria) – Hierarchies in rural settlements

2009, RURALIA VIII, **Lorca** (prov. Murcia, Spanyország) – Processing, storage, distribution of food – Food in Medieval rural environment

2007, RURALIA VII, **Cardiff** (Wales, Egyesült Királyság) – Medieval rural settlement in marginal landscapes / Peuplement rural dans les territoires marginaux au Moyen Âge

2005, RURALIA VI, Szentendre, **Dobogókő** (Magyarország) – Arts and crafts in Medieval rural environment / L'artisanat rural dans le monde medieval

2003, RURALIA V, **Lyon** (Franciaország) – The use of water in the rural environment during the Middle Ages / Usages de l'eau en milieu rural au Moyen Age

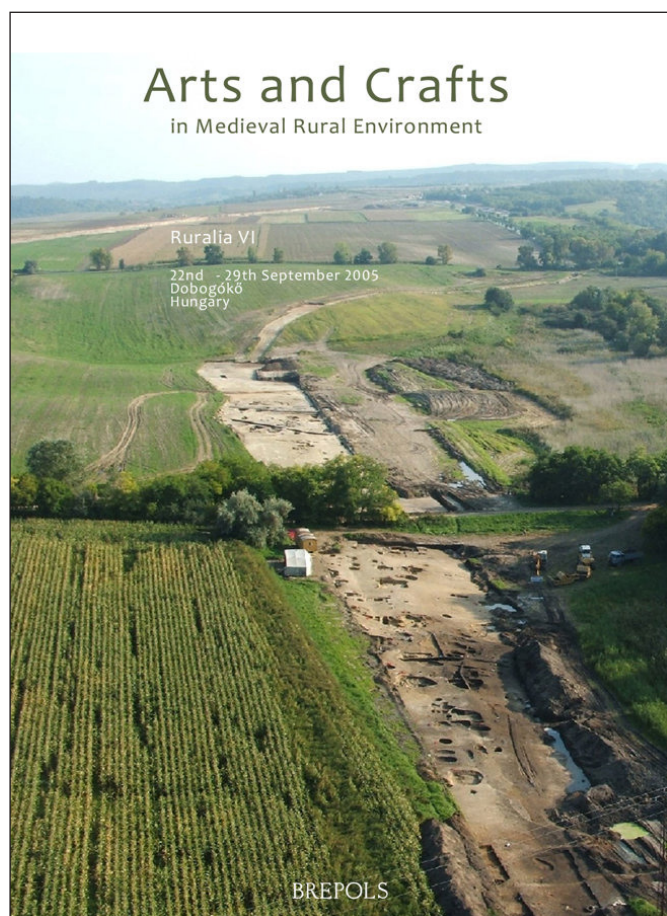
2001, RURALIA IV, **Bederkesa** (Alsó-Szászország, Németország) – The peasant house. From the Migration Period to the oldest buildings still standing / La maison paysanne. De l'époque des migrations aux exemples les plus anciens conservés

1999, RURALIA III, **Maynooth** (Írország) – Dispersed and nucleated Medieval rural settlements

1997, RURALIA II, **Spa** (Belgium) – Social and economic aspects of Medieval rural settlements

1995, RURALIA I, **Prága** (Csehország) – Overview of the position and tradition of rural archaeology

A magyar képviselők aktív munkájának köszönhetően a konferenciákon hagyományosan mindig jelentős létszámú magyar résztvevői csoport képviselteti magát, ami nemcsak fontos tanulási és tájékoztatói lehetőséget teremt, hanem kiváló alkalmat biztosít a magyar kutatási eredmények nemzetközi tudományos vérkeringésbe való bekapcsolására is. 2005-ben a kézművesség kérdéskörét tárgyaló hatodik Ruralia konferenciát a magyar közösség – Pálóczi Horváth András, Sabján Tibor, Takács Miklós és munkatársaik szervezésében – Szentendrén és Dobogókőn rendezték meg *Arts and craft in medieval rural environment* címmel. Ez lehetőséget nyújtott arra, hogy további magyar kutatók is bemutassák eredményeiket, és a Ruralia közösség tagjai ellátogathattak fontos, a témához kapcsolódó magyarországi helyszínekre (4–5. kép).

4. kép. A szentendrei Ruralia VI konferencia tanulmánykötetének (2005) borítója

5. kép. A VI. Ruralia konferencia résztvevői Hollókőn (fotó: Pálóczi Horváth A.)

A konferenciákon elhangzott előadások és bemutatott poszterek lektorált tanulmánykötetei minden esetben megjelennek a rákövetkező összejövétel időpontjáig. A Ruralia számára különösen nagy segítséget jelentett, hogy az első kötetek szerkesztői feladatait kezdetben a prágai Cseh Tudományos Akadémia Régészeti Intézete látta el: Petr Sommer és Zdeněk Smetánka vállalták a kiadás és forgalmazás koordinálását, míg Jan Klápště szerkesztette a Ruralia sorozat első tíz kötetét. Ezt követően a tanulmánykötetek a Brepols kiadó gondozásában jelentek meg, majd 2017-től a Sidestone kiadó vette

át a megjelentetésüket. A publikációk mind nyomtatott, mind e-könyv formában elérhetők, megfelelően a nemzetközi tudományos közlés elvárásainak. Az első öt konferencia tanulmánykötete ingyenesen letölthető a Ruralia honlapjáról, míg a 2017-től megjelent publikációk a Sidestone kiadó oldalán szintén szabadon olvashatók, és letölthetőek onnan.⁴

Az alapítók érdemei mellett a szervezet irányítását 2011 és 2025 között ellátó Claudia Theune tevékenysége is jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a Ruralia mára nemcsak elismert és nemzetközileg nagy tiszteletnek örvendő szervezetté vált, hanem konferenciáinak problémafelvetései és tematikus fókuszai nagyban orientálják a középkori és újkori falusias települések régészeti kutatását is.

⁴ Ruralia: <http://ruralia2.ff.cuni.cz/index.php/publications/>; Sidestone Press: <https://www.sidestone.com/series/ruralia>